

KULTURÁLIS KIHALÁS. A NYUGATI KULTURÁLIS FORRADALOM ÖNPUZTÍTÓ MECHANIZMUSA¹

DOI 10.35402/kek.2023.2.11

Absztrakt

Marguerite A. Peeters a 2022. év végén kiadott *Kulturális kihalás* című kötetében bemutatja, hogy az 1960-as és '70-es években a nyugati társadalmakban elindult szexuális és feminista mozgalmak miként nőttek kulturális forradalommá, s hogy e forradalom miként globalizálódik a nem kormányzati és nemzetközi szervek révén és azokon keresztül. A jelen recenzió a kötetnek e központi tézisének bontja ki a megjelenő nézőpont mindkét szintjén, azaz az egyén és a globális kormányzás szintjén, s ezek összefüggéseiből tárja fel a szerzőnő által is többször említett – de meg nem magyarázott – önpusztító konstrukciókat és mechanizmust, melyek végeredményben a kultúra – címben is jelzett – kihalásához vezetnek. Ezek közül bár a legfontosabb a szexuális és feminista mozgalmak, s ezáltal a kulturális forradalom egyik pillérét is jelentő, a túlnépesedési elméleten – vagy „mítoszon”, ahogyan Peeters fogalmaz – alapuló népességszabályozás, a szerzőnő nem szentel kellő figyelmet a vizsgálatára – mely, a recenzióknak alapján, az egyik nagy hiányossága az egyébként rendkívül sokrétű, érdekesítő és motíváló kötetnek. Ekképpen recenzióknak nem pusztán áttekintésre és következtetések levonására, hanem kiegészítésre is szolgál a malthusi népesedési törvény (túlnépesedési elmélet) és tudományos hatása kapcsán.

Abstract

Marguerite A. Peeters in her book titled 'Kulturális kihalás' (in English: Cultural Extinction; original title: The Globalization of the Western Cultural Revolution), published at the end of 2022 in Hungary, shows how the sexual and feminist movements that started in Western societies in the 1960s and '70s grew into a cultural revolution, and how this revolution is globalized by and through non-governmental and international organizations. The present review unfolds this central thesis of the

volume at both levels of the emerging viewpoint, i.e. at individual level and at the level of global governance, and from their connections it reveals the self-destructive constructions and mechanism mentioned – but not explained – several times by the author, which ultimately lead to the extinction of culture – as indicated in the title. Although the most important among these is the population control based on the theory of overpopulation – or “myth”, as Peeters puts it – that is one of the pillars of the sexual and feminist movements, and therefore of the cultural revolution, the author does not devote enough attention to its investigation – which, according to our review, is one of the major shortcomings of the otherwise extremely diverse, intriguing and motivating volume. In this way, our review serves not only as an overview to draw conclusions, but also as a supplement about the Malthusian population law (overpopulation theory) and its scientific impact.

Bevezetés

Nemrég, 2023 elején volt a bemutatója az Alapjogokért Központ gondozásában² megjelent *Kulturális kihalás* című kötetnek, melyet Marguerite A. Peeters művészettörténész-teológus nő, az Institute for Intercultural Dialogue Dynamics igazgatója írt. A kötetet a Dialogue Dynamics adta ki 2012-ben először francia (*La mondialisation de la révolution culturelle occidentale*), majd angol nyelven (*The Globalization of the Western Cultural Revolution*). 2015-ben a kötet egyébként már megjelent Magyarországon a John Henry Newman Oktatási Központ gondozásában *A Nyugat kulturális forradalmának globalizációja* címmel, mely az eredeti cím szigorúan vett magyar fordításának felel meg. A legújabb kiadás címe azonban szintén nem áll távol a kötet tartalmától, mivel Peeters elméletében az egyre nagyobb teret nyerő nyugati – az 1960-as és '70-es években indult szexuális és feminista mozgalmakból kialakult – kulturális forradalom „csendben megsemmisíti önmagát” (2023:296),

¹ Bővített könyvrecenzió Marguerite A. Peeters 2023-ban bemutatott *Kulturális kihalás* című kötetéről. Budapest, 2023. 01. 26. Alapjogokért Kutatóközpont.

² Nem ez az első kötet, melyet az Alapjogokért Központ kiadott Peeters tollából: 2020-ban már megjelent *Genderörület* c. írása is.

vagyis a forradalomnak olyan önpusztító konstrukciói és mechanizmusa jön létre, mely a nyugati kultúra kihalásához vezet.

A szerző a kötet eme mondanivalóját nagyjából 300 oldalon és hat fejezeten³ keresztül fokozatosan bontja ki több téma egymásra építésével és összefűzésével, melyek egymással párhuzamosan a mikro- és makroszintű nézőpontot is kirajzolják. Ezek a témák nagyon változatosnak tűnhetnek – például túlnépesedés és népességszabályozás, posztmodernitás, individualizmus, új, globális etika, ENSZ-konferenciák, emberi és női jogok, nemek közötti egyenlőség, reprodukció és szexuális egészség és jogok, metroszexualitás, jogállamiság, oktatási reform és minőségi oktatás stb. –, de mind szükségesek ahhoz, hogy a globalizálódó kulturális forradalom rendkívül összetett jelenségét és a kötet központi téziséit megértsük mind az egyén – a forradalmat képviselők és alakítók –, mind a globális kormányzás szintjén. S bár Peeters egy ellenőrizhetetlen globális kormányzatról ír, mely a forradalom nyomán kialakult új, globális etikát hirdeti és annak átvételét szorgalmazza a világon, elutasítja az összeesküvés-elméletet vele kapcsolatban. Inkább úgy látja, hogy „a kultúra világszerte történő lerombolása az elvilágiasodás hosszú és összetett folyamatának gyümölcse”, így „mindig az ember az, aki a történelmet alakítja, a forradalom története pedig azon férfiak és nők története, akik nemzedékeken át megvalósítják azt” (2023:303). Ezért Peeters a férfiakat és nőket – mint a forradalom legjelentősebb képviselőit – is bemutatja a kötetben – például Margaret Sangert, Simone de Beauvoir-t, Alfred Kinsey-t, Sigmund Freudot, Friedrich Nietzsche-t, Jean-Paul Sartre-ot és még sokan másokat.

Emellett összegyűjti és rendszerezi azokat a „kulcsfogalmakat és működési mechanizmusokat”, amelyek a forradalmat és annak globalizációját a „legmarkánsabban” jellemzik. Például összeveti a modernitást mint régi és a posztmodernitást mint új paradigma gyakran előforduló fogalmait (azaz a kormányzat versus kormányzást, a képviselői versus részvételi demokráciát, a többségi szavazás versus konszenzust, az állampolgárság versus világpolgárságot, a népességszabályozás versus szexuális és reprodukció jogokat, a házastárs versus partnert, a hagyományos család versus a család minden formáját stb.), felsorolja az új, globális

etikát hirdető helyi kezdeményezések formáit (azaz a szabadidős tevékenységek, a tömegtájékoztatói eszközök és az internet, a reklámkampányok, a közösségi szintű és egyéni találkozók, az oktatás és a képzés révén megvalósuló érzékenyítés, valamint a klubok és a hálózatok céljait, módozatait, működését), és feltárja a forradalom jól csengő jelszavait és azok jelentését (azaz a „Bátor és dühös nők”-et, az „Akart, nem pedig véletlen gyermekek”-et, az „Élvezz az életért”, „A civil társadalom figyel téged”-et, „A szexuális sokszínűség ünneplése”-t, a „Partnerségek egy jobb világért”-et, a „Globális célok – helyi megvalósítás”-t, az „Elég volt a beszédből”-t, az „Ellenfelek helyett partnerek”-et, a „Szavazz az életre”, a „Minden emberi jogot mindenkinek”-et, „A globális problémák nemcsak globális megoldásokat kívánnak, hanem globális értékeket is”-t stb.). Peeters így ragadja meg jelen pillanatában a nyugati kulturális forradalmat és globalizációját, teszi kézzel foghatóvá és felismerhetővé annak legfontosabb tulajdonságait.

Ez persze bizonyos szempontból tankönyvjellegű kölcsönöz a kötetnek, ami nem véletlen, hiszen Peeters bevallása szerint is egyfajta „oktatási célú” „kézikönyv”-et szeretett volna létrehozni. Ezzel magyarázza azt az írói döntését is, hogy a könyv központi tézisében szereplő igencsak érdekesítő, ám szigorú állításait sokszor nem támasztja alá adatokkal vagy hivatkozásokkal: műve fő forrásának azokat az interjúkat jelöli meg, amelyeket ő maga készített a „globális kormányzás vezető szakértőivel és képviselőivel” 1994 óta az ENSZ legfontosabb nemzetközi konferenciáin. Ez azonban egyfajta hiányérzetet kelt az olvasóban, aki ha ráadásul nem ismeri Peeters munkásságát, akkor a mű hitelességét is kétségbe vonhatja. Ezt az olvasói frusztrációt tetézi, hogy bár Peeters egyértelműen a kulturális forradalom és a nyomában kialakult új, globális etika értékeivel szemben foglal állást, eme értékítéletét nem fejti ki bővebben, így sokszor nem tudjuk meg, hogy mit miért ítélnék jónak vagy rossznak, mit miért vél igaznak vagy hamisnak, őszintének vagy hazugnak. Például nem tudjuk meg, hogy miért ellenzi annyira a női, a szexuális és reprodukció jogok biztosítását és oktatását – például a lányok általános taníttatását vagy szexuális felvilágosítását vagy jogát a fogamzásgátláshoz és az abortuszhoz kényszerterhesség esetén stb. –, vagy hogy miért tartja a túlnépesedést és annak fenntarthatósággal és szegénységgel való kapcsolatát mítoszoknak, s azt sem, hogy milyen megoldást vagy alternatívát ajánlana a népességszabályozás helyett az egyszerre magas népesedési rátával és alacsony gazdasági teljesítménnyel küzdő fejlődő országoknak. Ezek pusztán kikövetkeztethetők a szövegből, a szerző gondolatmenetéből, de így

³ Ezek a következők: 1. A Nyugat feminista, szexuális és kulturális forradalma; 2. A globális kulturális forradalom, a posztmodernitás és az új, globális etika; 3. A globális szexuális és feminista forradalom kulcsfogalmai; 4. A jogok forradalma; 5. A forradalom globalizálódásának történeti és intézményes útja; 6. A társadalom átalakítóinak technikái és stratégiái.

spekulációra adnak okot. Ekképpen ez egyeseknek egy gondolatébresztő, míg másoknak egy vitaindító kötetet jelent majd, de bármelyik is legyen, Peeters végül eléri végső célját: írásával társadalmi interakciót generál.

Ehhez az interakcióhoz igyekszünk hozzájárulni a jelen könyvrecenzióval, mely a továbbiakban részletesen kibontja a Kulturális kihalás központi tézisé, és annak összefüggéseiben rávilágít a Nyugatról indult szexuális és feminista, majd kulturálissá nőtt forradalom önpusztító konstrukcióira és mechanizmusára. Recenziókat olyan gondolatokkal zárjuk, melyek a kötet legnagyobb érdemeire és hiányosságaira mutatnak rá.

A Nyugat kulturális forradalmának globalizációja

Peeters már a kötet elején világossá teszi központi tézisé, miszerint az egyre nagyobb teret nyerő kulturális forradalom, melynek alapját az 1960-as és '70-es években indult szexuális és feminista forradalom adta, mítoszokra épült, melyek mára sorra megdőlték. A túlnépesedésnek, a nők felszabadításának és férfiak általi elnyomásának, a „szabad szerelem”-nek, a haladásnak, a tudomány önállóságának és a „tudományos bizonyosságok” abszolutizálásának a mítoszára. Ezek első és egyben leglényegesebb pillére – melyből Peeters elméletének megannyi darabkája levezethető – a túlnépesedési mítosz, „melyet Malthus talált ki” és „nem állta ki a valóság próbáját” (2023:20).⁴

⁴ Sajnos, Peeters nem fejt ki bővebben Malthus népesedési elméletét, pontosabban törvényét, annak ellenére, hogy ez adja elméletének kiindulópontját. A szerzőnő egyébként Thomas Robert Malthus (1766–1834) angol közgazdász–demográfusra utal, aki egyben pap is volt, és a 18. századi Angliában kiadott vitairatában (1798) – melyet később több empirikus tanulmány is követett (lásd például Malthus tapasztalati adatokkal alátámasztott népesedési törvényét 1803-ban) – foglalta össze a népességnövekedéssel és az élelmisztertermeléssel kapcsolatos nézeteit. Úgy látta, hogy a népességnövekedés mértéke meghaladja az élelmisztertermelést, s ez (főként a szegények között) éhezéshoz vezethet. S hogy a népesség jólétben nő. Való igaz, hogy elméletének e két pontja ma nem állja meg a helyét, hiszen az élelmisztertermelés technológiai innovációkkal fokozható (George, 2009), a népességről pedig azóta kiderült, hogy nyomorban nő, jólétben csökken (Remoff, 2016). Mivel azonban Malthus volt az első tudós, aki mélyrehatóan és összefüggéseiben foglalkozott a népesedéssel és a népességszabályozási eszközökkel – sőt, ezeket szükségesnek tartotta a népesség féken tartása céljából, vagyis azért, hogy az alsóbb néprétegek elkérüljék az éhséget és a nyomort –, sokan – ahogyan Peeters is – neki tulajdonítják a túlnépesedési koncepcióját.

A szerző szerint ez a mítosz meghatározó szerepet töltött be a kulturális forradalom kialakulásában, hiszen „másfél évszázadon át szolgált a nyugati népességszabályozási mozgalom és demográfiai irányelvek alapjául” (2023:20). Ezzel arra céloz, hogy az elképzelés, miszerint túlnépesedhet a Föld lakossága – például a bolygón elérhető tér és erőforrások mennyiségéhez képest – olyan népességszabályozási mozgalmakhoz vezetett, melyek a kulturális forradalomnak – de a szexuális és feminista forradalomnak is – a magját jelentik.⁵ S mivel a népességszabályozás szükségképpen a demográfia megváltozásával jár, ahogyan azt Európában is láthatjuk – azaz a termékenységi mutatók és a népességnövekedés visszaesésével, valamint a népesség előregedésével –, melynek számos negatív társadalmi következménye van – például a társadalom szétesése, az állami kiadások növekedése, a közvgyon felélése, a gazdaság visszaesése, a nyugdíjasok elszegényedése –, Peeters óva int tőle mindenkit, de kiváltképp a népességszabályozástól eddig tartózkodó (főként afrikai) fejlődő országokat.⁶

Egyébként is, Peeters úgy látja, hogy a népességszabályozás csak eszköz a globális kormányzás kezében a hatalom megragadásához és az egyéni célok érvényesítéséhez. A szerző nem határozza meg egyértelműen a globális kormányzás mibenlétét, pusztán azt tudjuk meg vele kapcsolatban, hogy a berlini fal 1989-es leomlása után a nemzetállamok hatalma a multinacionális vállalatok javára csökkent, s így létrejött a piac globális

⁵ A témában a 20. században, s azon belül is kifejezetten a szexuális és feminista forradalmak indulásának idején megjelent nagyhatású művek, melyek a népességnövekedés kockázataira hívták fel a figyelmet például: ifjabb Henry Fairfield Osborn *Our Plundered Planet* (Kifosztott bolygónk) című könyve (1948), William Vogt *Road to Survival* (Út a túléléshez) című könyve (1948), Rachel Louise Carson *Silent Spring* (Csendes tavasz) című könyve (1962), Paul R. Ehrlich és felesége, Anne H. Ehrlich *The Population Bomb* (A népesedési bomba) című könyve (1968), Garrett Hardin *The Commons Tragedy of the Commons* (1968) című esszéje.

⁶ A kötetben ezzel kapcsolatban néhány adat is megjelenik: a világ népessége 1950 és 2000 között 2,5 milliárdról több mint 6 milliárdra nőtt (2023:32), a népességnövekedési ráta 2012-ben Nyugaton évi 0,4 százalék, Afrikában 2,7 százalék volt (2023:196). Ma már azonban a világ népessége meghaladja 8 milliárd főt, a népességnövekedési ráta pedig azóta is Afrikában a legmagasabb, 2022-ben évi 2,37 százalék volt (Macrotrends, é. n.). Így hiába stagnál vagy csökken Nyugaton a lakosság száma, az előrejelzések szerint a Föld népessége 2050-ben elérheti a 9,7 milliárd főt (Our World in Data, é. n.).

gazdasági hatalma. Ennek etikai egyensúlya kívánt lenni az ENSZ, ezért igyekezett kiterjeszteni „normaképző erejét az egész földön” (2023:46), és a globális kormányzás stratégiai központjává válni. „Etikai felhatalmazás és egyetemes erkölcsi tekintély birtokosának tüntette fel magát, és azzal az igénnyel lépett fel, hogy ő az az egyetlen intézmény, amely a globalizációt emberhez méltóvá, etikussá és fenntarthatóvá teheti.” (2023:46) A globális kormányzás oldalán álló szakértők pedig ekkor (1990-es években) meg voltak győződve arról, hogy mivel „az emberiség problémái globálissá váltak”, ezért nemcsak „globális megoldásokra”, hanem „globális értékekre” is szükség van. (2023:47) E szakértők közé sorolhatók „az ENSZ egész rendszere”, valamint „a nemkormányzati szervezetek, a globális civil társadalom, a regionális szervezetek” stb. (2023:176) azon képviselői, akik az „új, globális etika” globális átvételét szorgalmazzák.

Az új, globális etika a kulturális forradalom nyomán jött létre, mely pedig a szexuális és feminista forradalom betetőzése, ezért Peeters szerint nem az átlag, hanem a szexuális kisebbségek és a feministák igényeit és célkitűzéseit tükrözi. Ezért szükségképpen az új, globális etika központjában (is) a szexuális és feminista forradalom közös metszete áll: a népességszabályozás (például a fogamzásgátlás, az abortusz, a mesterséges megtermékenyítés révén stb.),⁷ egyfelől a szexuális élvezetek kibontakoztatása (szexuális és reproduktív egészség és jogok biztosítása), másfelől a nők helyzetének stabilizációja és védelme (nemek közötti egyenlőség, női jogok biztosítása) céljából. Ekképpen az új, globális etikát, mint ahogy

⁷ Malthus (1803) úgy látta, hogy a népességszabályozási eszközök sem egyformák. Vannak a preventív tényezők, melyek a termékenységet, azaz a fertilitást csökkentik (például az erkölcsi önmegtartóztatás és a születésszabályozás); és vannak a pozitív tényezők, melyek a halandóságot, azaz a mortalitást növelik (például az egészségtelen lakáskörülmények, a nehéz munka, a végletes nyomor, a gyermekek rosszul táplálása, a nagy városok, a járványok és betegségek, a háborúk és az éhség). S bár úgy vélte, hogy mindkét típusú tényezőnek folyamatosan hatnia kell a népesedés féken tartása céljából, határozottan elutasította az abortuszt és a sterilizálást, s csak az önmegtartóztatást propagálta. Érdekes azonban, hogy a Malthus nevéből eredő iskolák és mozgalmak, mint például a neo-malthusianizmus ennek az ellenkezőjét, az abortuszt, a sterilizációt és a fogamzásgátló szerek használatát hirdeti, sőt egyes esetekben ezeket kényszerített nőket. E mozgalom „ún. népességszabályozó intézményeire” Peeters is tett utalást (2023:91).

a szexuális és feminista forradalmat is, a „fogantatásellenesség” jellemzi. (2023:192) Mivel ez a látásmód az 1960-as és '70-es években még nagyban különbözött a hagyományos értékektől, az új etika elfogadása érdekében Peeters szerint az egész világon meg kellett változtatni az addig uralkodó közgondolkodást (2023:193). Ezért a szexuális és feminista forradalmat képviselő nemkormányzati szervezetek és lobbik nagyban befolyásolni kezdték a kormányzatok és a nemzetközi szervezetek munkáját, különösen az ENSZ döntéshozóiét, hogy a világ más pontjain is megvalósítsák a célkitűzéseiket.

Ennek érdekében számos nőügyi és népesedési ENSZ-konferenciára került sor, ahol a nyugati lobbik megtörték a nemiséget övező, évszázadok óta tartó központi tabut, és bemutatták, miként a népességnövekedés a természeti erőforrások kimerülésével és a szegénység növekedésével járhat együtt. Nőügyi konferenciát rendeztek 1975-ben Mexikóban, 1980-ban Koppenhágában, 1985-ben Nairobiban és 1995-ben Pekingben; népesedési konferenciát pedig 1974-ben Bukarestben, 1984-ben Mexikóban és 1994-ben Kairóban. E legutóbbi kairói konferencia a „globális kulturális forradalom aktivistái számára [...] történelmi pillanat volt” Peeters szerint (2023:209), hiszen a konferencia résztvevői elfogadták a népesedési kérdés ún. „jogokra épülő megközelítését” – különösképpen a női, a szexuális és reprodukciós jogokra, melyeket az emberi jogokba építettek be (2023:151) –, mely „világszerte gyökeresen változtatta meg a közgondolkodást” (2023:209). Itt történt ugyanis elmozdulás a pusztán demográfiai (ágazati) megközelítéstől a holisztikusabb megközelítés felé, amely a népesedés ügyét együtt kezdte vizsgálni például a szegénység csökkentésének, a nemek közötti egyenlőségnek, a női önérvényesítés előmozdításának, a környezetnek, a humanitárius segélyezésnek, a nemzedékek közötti méltóságnak, a szexuális és reproduktív egészségnek stb. az ügyeivel (2023:90; 194). Így vált a népességszabályozás a fenntartható fejlődés zálogává, vagyis egyben a gazdasági fejlődés, a társadalmi igazságosság és a környezetvédelem alapvető feltételévé (2023:194).

A fenntartható fejlődésről és koncepciójáról Peeters kifejezetten skeptikusan–kétkedően ír, és egyenesen a valóság alapját kérdőjelezi meg. Így igencsak bíráló hangnemben fogalmaz a három aspektusának (tehát a gazdasági fejlődésnek, a társadalmi igazságosságnak és a környezetvédelemnek)

elősegítését célzó, az ENSZ és Gyermekalapja, az UNICEF által véghez vitt oktatási reformról,⁸ melynek központi részét képezi a lányok oktatási joga, különösen Afrikában, Ázsiában és a Közel-Kéleten. Úgy gondolja, hogy a lányok érdekében tett nemzetközi erőfeszítések diszkriminatív jellegűek a fiúkkal szemben és korántsem érdekel nélküliek: céljuk a kultúra megváltoztatása mindenütt, hiszen azzal, hogy „iskolába viszik a lányokat”, „előmozdítják önérvényesítésüket», tudatára ébresztik őket »jogaiknak«, »választási szabadságuknak«, »önállóságuknak« és annak, hogy saját életükkel ők »rendelkeznek» (2023:273). S mivel így megtanulnak védekezni a „nemi úton terjedő betegségek és a »nem kívánt terhességek ellen« (2023:273), az anyai és csecsemőhalálozás, valamint a termékenységi ráta csökkenése végső soron a Föld népességének stabilizációjához vezethet. Peeters mindezzel azonban nem ért egyet, minthogy nem látja szükségét (vagy talán etikusságát) a népességszabályozásnak, így aztán az éhezést, az elszegényedést, az életminőség általános romlását, a fajok kihalását és a természeti erőforrások kimerülésének kockázatát is mind a túlnépesedés pusztán „állítólagos veszélye”-inek tartja (2023:191).⁹

⁸ Hasonlóan, Malthus is az alsóbb néprétegek erkölcsi nevelésében és oktatásában látta a megoldást arra, hogy a nyomort elkerüljék (1798, 1803). A szegénység és népesedés kapcsolatáról alkotott nézeteiben nagyban befolyásolta segédlelkészi állása Oakwoodban, ahol az emberek mélyszegénységben és nyomorban éltek, mégis „ennek ellenére a születések száma messze felülmúlta a halálozásokét” (Farkas, 2003).

⁹ Hasonlóan Peeters-höz, akadnak mások is, akik a népesedést nem problémaként azonosítják, és nem látják összefüggést a népesedés és a fenntartható fejlődés közt. Ilyen például Julian L. Simon, aki 1981-es *The Ultimate Resource (A végső erőforrás)* című könyvében kifejtette, hogy a Föld „eltartóképessége” lényegében határtalan, mert ha egy adott erőforrás egyre szűkösebbé válik, akkor az ára emelkedni kezd, mely arra ösztönzi az embereket, hogy többet fedezzenek fel belőle, másként adagolják, újrahasonosítsák, vagy helyettesítőket fejlesszenek ki. Vagy Giorgos Kallis, aki 2019-es *Limits: Why Malthus Was Wrong and Why Environmentalists Should Care (Korlátok: Miért nem volt Malthusnak igaza, és miért kell a környezetvédőknek foglalkoznia vele)* című könyvében elmagyarázta, hogy a természet igenis lehet bősz, ha csökkentjük a szükségleteinket. Vagy Haberman, aki 2015-ös cikkében azzal érvelt, hogy a (túl)népesedés nem problémát, hanem lehetőséget jelent arra, hogy olyan felalálók születhessenek, akik új megoldásokkal szolgálnak az élelmiszerhiányra.

Így végső soron a kulturális – beleértve a szexuális és feminista – forradalom negatív következményének tudja be például a hagyományos emberkép lebontását, a család és a társadalom szétesését, a depressziósok számának növekedését az egyes nemzedékek közt mutatkozó ellentétet, az idősek magányosságát és elhagyatottságát, az egyszülős vagy újraalkotott családban élő gyerekek érzelmi problémáit, a fiatalkori öngyilkosság, kétségbeesés és bizonytalanság növekedését, mely kábítószerproblémákhoz, erőszakhoz és szekták felé forduláshoz vezethet stb. Ugyanakkor belátja, hogy a forradalomnak pozitív hozadékai is vannak, mint például a nyugati kultúra elválasztása a sztereotípiáktól; az agresszív férfiaság, a moralizmus, a dogmatizmus, az elitizmus, az institucionalizmus, az intellektualizmus, a formalizmus, a farizeizmus, az abszolutizmus, a racionalizmus és a Nyugat kulturális imperializmusának kihalása stb. Emiatt a nyugati kulturális forradalom és az azt jellemző új paradigma, a posztmodernitás akár a „szeretet civilizációját” is jelenthetné, de mégsem teszi, mert „megrontja a radikalizmus”. Ez a radikalizmus pedig olyan konstrukciókat szül, melyek „csendben megsemmisítik önmagukat.” (2023:295–296)

Az önpusztító mechanizmus

Ezeket az önpusztító konstrukciókat, melyek végeredményben a forradalom önpusztító mechanizmusát gerjesztik, nem nevezi meg Peeters, de a központi tézis összefüggéseiből kikövetkeztethetők. Ezek a szexuális, a feminista és a kulturális forradalom vívmányai.

A szexuális forradalom vívmányai. A szexuális mozgalmak a szexuális és reprodukív jogok és egészség biztosítását szorgalmazzák világszerte. Céljuk eléréséhez propagálják a szexuális kísérletezgetést, a partnerek váltogatását, a poligámiát, a sokféle nemi irányultságot, a házasságon kívüli együttélést, az abortuszt, a mesterséges megtermékenyítést, a homoszexuális-propagandát, a bérnyaságot, a homoszexuálisok örökbefogadási jogát, az eutanáziát, a magáncélú eugenikát, az embriók gyógyászati célú felhasználását és a rajtuk végzett kutatást stb. (2023:16–18) Azáltal viszont, hogy „szexualizálják” a világ társadalmait, növelik „a nemi úton terjedő betegségek és az AIDS gyakori előfordulását, a nők elleni erőszakot, a gyermeküket egyedül nevelő nők, az úgynevezett »nem kívánt terhességek« és a »nem biztonságos« abortuszok számának növekedését

stb.” (2023:19) – amely problémákra megint csak a szexuális és reprodukív egészséget hozzák fel megoldásként.

A feminista forradalom vívmányai. A feminista mozgalmak közös céljai a nők felszabadítása a férfiak általi elnyomás alól, a nemi egyenjogúság megteremtése s a társadalom újrászervezése saját ideológiájuk szerint. E célok eléréséhez azonban a feminista mozgalmak kapcsolatba kerültek/kerülnek számos olyan mozgalommal – mint például „az anarchizmussal, a leszbikusizmussal, a posztkolonializmussal, az egzisztencializmussal, az individualizmussal, az el nem kötelezettek mozgalomával stb.” (2023:29) –, melyek követeléseit gyakran ellentmondanak a feminizmus céljainak. Így például a nemi diszkrimináció elleni küzdelemben a feministák elfelejtik, hogy ha csak a lányok iskolába járását szorgalmazzák az ENSZ oktatási reformjának a keretében, azzal gyakorlatilag a fiú gyerekek ellen követnek el diszkriminációt (2023:273). Sőt, a feminizmusnak napjainkra olyan vívmányai vagy vadhajtasai is lettek, melyek kifejezetten újra a nők férfiak általi elnyomását szorgalmazzák.¹⁰ Nem véletlen, hogy már maguk a feministák is „olykor a feminizmus utáni korról beszélnek” (2023:29).

A kulturális forradalom vívmánya. A kulturális forradalom célja a – szexuális és feminista forradalom közös metszetében álló – népességszabályozás. Ennek eredményeképpen azonban Nyugaton már most demográfiai tél-válság állt be, azaz a nyugati társadalmakban a népességszám csökken vagy stagnál (2023:20).¹¹ Ez nem véletlen, hiszen a népesedéssel kapcsolatos kutatások meghatározó része szerint a népességszám kapcsolatban áll

a fenntartható fejlődéssel, így a szegénységgel is.¹² Ezért a szegénység felszámolásának érdekében a nemzetközi fejlesztési programok a népességszabályozást tűzték ki célul, vagy ahogyan Peeters kétértelműen megfogalmazza: „ha a szegény országok fejlődni szeretnének, mindenekelőtt a népességüket kell szabályozniuk, vagyis a szegénység felszámolásához először is a szegényeket kell felszámolniuk.” (2023:191)¹³ A népességszabályozás azonban felszámolja magát a népességet, azaz a forradalom és a kultúra leglényegesebb pillérét, az embert is. Hiszen a forradalmat nem valamilyen megfoghatatlan entitás, hanem – ahogyan Peeters is írja (2023:303) – hús-vér „férfiak és nők” valószínűsítják meg. A kultúrát pedig az ember teremti meg értékei, hitrendszere, szokásai és hagyományai által (Whittington et al., 2012).

Ekképpen a kulturális forradalom és képviselői most a forradalom, valamint a szexuális és feminista mozgalmak és vívmányaik következtében kialakult szexuális és reprodukív betegségek és anomáliák vagy azok terjedése, az új (nemi alapon) elnyomó struktúrák és diszkrimináció, valamint az ezek nyomán a fejlődő országokban drámaian megnőtt népességszámot igyekeznek orvosolni. Vagyis pont azokra a problémákra keresik a megoldást, amelyeket gyakorlatilag „ők maguk okoztak” (2023:19).¹⁴

¹² Ilyen kutatások eredményeit közli például a Római Klub könyvsorozata is Meadows és szerzőtársai tollából, melynek első része *The Limits to Growth* (A növekedés határai) címmel 1972-ben jelent meg. A kötet azóta számos kiadással bővült, melyek a legújabb népesedési, gazdasági és környezeti trendeket veszik figyelembe. Ilyenek például az 1992-ben közzétett *Beyond the Limits* (Túl a határokon) című kötet, vagy a 2004-ben közzétett *A Limits to Growth: The 30-Year Update* (A növekedés határai: a 30 éves frissítés) című kötet.

¹³ Míg a szegénység felszámolása egy egyenlőbb társadalmi struktúrához vezetne, Malthus szerint szükséges, hogy legyenek szegények, gazdagok és köztük a középréteg, mivel a társadalmi hierarchia, a lejjebb és feljebb jutás lehetősége ösztönzi munkára az embereket. Ezért tehát bár a legtöbb erény és boldogság a középosztályban található, szükség van szűk felső és alsó osztályra is (Malthus, 1803).

¹⁴ Hasonlóan látja például Chaudhuri (2022) is, aki szerint a fejlődő országok szegénységének oka nem azok népességnövekedésében, hanem a fejlett országokhoz köthető faji kapitalista struktúrákban keresendő. Vagy Remoff (2016), aki szerint a fejlett országoknak nem a fejlődők szaporodási viselkedésével és annak megváltoztatásával kellene foglalkozniuk, hanem saját „kizsákmányoló, járadékhajhász magatartásuk”-kal (2023:863).

¹⁰ Ilyen például az interszekcionális genderfeminizmus, mely a tranzsnőknek – vagyis azoknak a biológiai férfiaknak, akik nőknek vallják magukat – biztosítana előnyöket a biológiai nőkkel szemben az élet valamennyi területén. Erről lásd például Kelle 2022-ben Magyarországon megjelent könyvét: *Még normális? Akkor genderreljük!* címmel.

¹¹ E jelenséget egyre kevesebben ítélik meg negatívan a tudomány képviselői közül. Például Paul R. Krugman (2021), amerikai Nobel-díjas közgazdász szerint – aki többször is megvédte Malthus elméletét és annak megjelenésekor érvényességét (*The New York Times*, 2008, 2009) – a föld mostani népességszámát és -növekedését, valamint az abból adódó környezeti kihívásokat figyelembe véve, a fejlett országok stagnáló vagy csökkenő népességszáma nem jelent problémát. A jelenlegi társadalmi és gazdasági berendezkedést, mely egy állandóan növekvő népességszámmal lett kitalálva, kell újragondolni és az új trendeknek megfelelően átalakítani.

Záró gondolatok és az alternatíva hiánya

Van könyv, amit azért szeretünk, mert elgondolásainkban megerősít bennünket. És van, amit azért nem tudunk letenni, mert ellentmond nekünk, kételyeket ébreszt bennünk, esetleg arra ösztönöz minket, hogy tovább tájékozódjunk, sőt, cselekedjünk a témában. A Kulturális kihalás számomra egyértelműen az utóbbi, annak számos aspektusában, de főként a túlnépesezési kérdés vagy – ahogyan Peeters fogalmaz – „mítosz” tekintetében, mely elméletének egyik fő pillérét jelenti. E téma kifejtésének hiánya és Peeters ezzel kapcsolatos dekadens állításainak megmagyarázatlansága határozottan további vizsgálatot és több reflektálást igényel, kifejezetten a fejlődő országok és a fenntartható fejlődés vonatkozásában. De hasonló módon tovább lehetne vizsgálni például a női, a szexuális és reprodukív jogok vagy az oktatási reform kérdését is, ugyancsak a fejlődő országok kontextusában, de természetesen a fejlettekben is. Pusztán a szerző ajánlása, hogy arra „bátorítson mindenkit”, de főként a „fejlődő országokban dolgozó pedagógusokat”, hogy „maradjanak hűségesek önmagukhoz” (2023:13–14), vagy kijelentése, hogy a forradalom céljaiért vívott „csata immár a fejlődő országokban folyik” (2023:20), vagy az ezzel kapcsolatos számos figyelmeztetése (például az ENSZ-programok kapcsán), sarkallja arra az olvasót, hogy elsősorban a fejlődő országokra összpontosítson.

A Kulturális kihalás legnagyobb érdeme egyértelműen sokrétűségében és sokszínűségében rejlik, ahogyan a témák mozaikként összekapcsolódnak és végül kiadnak egy egészet, a kulturális forradalmat és annak globalizációját, mely az egyén és a globális kormányzás szintjén is kirajzolódik. Ekképpen pedig jellemző kulcsfogalmak, jelszavak is megjelennek, tulajdonságai pedig kézzel foghatóvá válnak. Bemutatja az 1960-as és '70-es években a nyugati társadalmakban elindult szexuális és feminista, majd kulturálissá nőtt forradalmat és azok képviselőit, majd annak a nemkormányzati és nemzetközi szervek révén és azokon keresztül létrejött globalizációját. Központi tézise, hogy e forradalmak közös célja – más-más okból – a népességszabályozás, így a népességszabályozó eszközök, s az azokat lehetővé tevő női, szexuális és reprodukív jogok a követendő új, globális etika és a jelen paradigma, a posztmodernitás szerves részei. Mivel azonban a szexuális és feminista mozgalmak, s így a kulturális forradalom is mítoszokra épült, melyek mára megdőlték, a forradalmi vívmányok és mechanizmus is önpusztítóvá vált. „Miután a posztmodern radikalizmus konstrukciói, melyek – mint láttuk – futóhomokra épülnek, csendben megsemmisítik önmagukat, ugyanúgy és valószínűleg

sokkal gyorsabban dőlnek össze, mint ahogy a berlini fal összedőlt” – fogalmaz frappánsan ezzel kapcsolatban Peeters.¹⁵

A szerző egyébként már a 2020-as *Genderörület* (eredetileg *A genderforradalom*) című kötetében is nagy figyelmet szentelt például a női jogoknak, a szexuális és reprodukív jogoknak, az etikának, az új, globális kultúrának, a posztmodernitásnak, az ENSZ-konferenciák világalakító szerepének stb. A két kötet tartalmáról azonban korántsem mondható el, hogy nagy átfedésben lennének egymással, inkább kiegészítik egymást. Mindkét kötetre jellemző viszont, hogy ígéretével ellentétben nem ajánl valódi, használható alternatívát, amelyet a kulturális forradalom, valamint a szexuális és a feminista mozgalmak által kínált megoldások helyett az emberek választhatnának, valamint, ami visszatértené őket ahhoz, amire „a férfiak és nők a harmadik évezred elején valóban vágyakoznak” (2023:295).

Felhasznált irodalom

- Carson, Rachel Louise 1962 *Silent Spring*. US: Houghton Mifflin.
- Chaudhuri, Nairita Roy 2022 Review Essay: The Politics of Resource Scarcity and Overpopulation in the Anthropocene. *World Affairs*, 185(1), 207–225. <https://doi.org/10.1177/00438200211065134>
- Ehrlich, Paul R. 1968 *The Population Bomb*. US: Sierra Club/Ballantine Books.

¹⁵ Jellemző egyébként Peeters írásaira, hogy azok szigorú állításait és nehéz nyelvezetét helyenként frappáns megjegyzésekkel oldja. Például „...a globális kormányzás mögött felvilágosult despotákat találunk.” (2023:235); „A társadalom megrévesztése alatt azt a művészetet és tudományt értjük, amellyel az egyéneket, csoportokat, sőt egész társadalmakat, kultúrákat és civilizációt is egy adott szándék megvalósítása felé lehet terelni anélkül, hogy ezen csoportok valaha is ráébrednének, hogy kívülről rájuk erőltetett célról van szó.” (2023:243); „A manipuláció ördögi kör. Az erotikus forradalom elérte, hogy a többség könnyen manipulálható legyen. Ez a helyzet azonban gyorsítja a dekonstrukciót. Élvezetközponitú és nárcisztikus nemzedék támadt.” (2023:244); „A konformizmus, melyet konszenzusnak is neveznek...” (2023:244); „A globális kulturális forradalom sikere elsősorban annak köszönhető, hogy nyugaton a hitehagyás következtében meggyengült erkölcsű többség hagyta, hogy manipulálják: íme, a dekonstrukciós spirál.” (2023:244); „Mivel a konszenzus már előre meg volt határozva, hamisnak tekinthető. A radikalizmus amúgy sem épül soha valódi konszenzusra.” (2023:248).

- Fairfield Osborne, H. jr. 1948 *Our Plundered Planet*. US: Little, Brown and Company.
- Farkas Miklós 2003 Malthus két évszázad eltelével. Eszmélet. https://www.eszmelet.hu/farkas_miklos-malthus-ket-evszazad-eltelvel/
- George, Susan 2009 *Lugánói tanulmány*. Budapest: Kairosz Kiadó. <https://adoc.pub/susan-george-luganoi-tanulmany.html>
- Haberman, Clyde 2015 The Unrealized Horrors of Population Explosion. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2015/06/01/us/the-unrealized-horrors-of-population-explosion.html>
- Hardin, Garrett 1968 The Tragedy of the Commons. *Science*, 162(3859), 1243–1248. doi:10.1126/science.162.3859.1243 https://www.jstor.org/stable/1724745?origin=ads#metadata_info_tab_contents
- Kallis, Giorgos 2019 *Limits: Why Malthus Was Wrong and Why Environmentalists Should Care*. US: Stanford Briefs.
- Kelle, Birgit 2022 *Még normális? Akkor gendereljük!* Budapest: Alapjogokért Központ.
- Krugman, Paul R. 2008 Malthus was right! *The New York Times*. <https://archive.nytimes.com/krugman.blogs.nytimes.com/2008/03/25/malthus-was-right/>
- Krugman, Paul R. 2009 The Malthusian insult. *The New York Times*. <https://archive.nytimes.com/krugman.blogs.nytimes.com/2009/07/01/the-malthusian-insult/>
- Krugman, Paul R. 2021 Learning to Live With Low Fertility. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2021/05/17/opinion/low-population-growth-economy-inflation.html>
- Macrotrends*. é. n. Africa Population Growth Rate 1950-2023. <https://www.macrotrends.net/countries/AFR/africa/population-growth-rate>
- Malthus, Thomas Robert 1798 *An Essay on the Principle of Population as it Affects the Future Improvement of Society, with Remarks on the Speculations of Mr. Godwin, M. Condorcet and Other Writers*. London: Johnson. (Penguin, London, 1970)
- Malthus, Thomas Robert 1803 *An Essay on the Principle of Population, or, A View of its Past and Present Effects on Human Happiness, with an Inquiry into our Prospects Respecting the Future Removal or Mitigation of the Evils which it Occasions, Second Edition*. London: Johnson. (Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1989)
- Meadows, Donatella H. – Meadows, Dennis L. – Randers, Jørgen – Behrens III, William W. 1972 *The Limits to Growth*. Potomac Associates – Universe Books.
- Meadows, Donatella H. – Meadows, Dennis L. – Randers, Jørgen 1992 *Beyond the Limits* (Hardcover ed.). Chelsea Green Publishing. ISBN 0-930031-55-5.
- Meadows, Donatella H. – Randers, Jørgen – Meadows, Dennis L. 2004 *Limits To Growth: The 30-Year Update* (Paperback ed.). Chelsea Green Publishing. ISBN 193149858X.
- Our World in Data*. é. n. World Population Growth. <https://ourworldindata.org/world-population-growth>
- Peeters, Marguerite A. 2020 *Genderörület*. Budapest: Alapjogokért Központ.
- Peeters, Marguerite A. 2022 *Kulturális kihalás*. Budapest: Alapjogokért Központ.
- Remoff, Heather 2016 Malthus, Darwin, and the Descent of Economics. *American Journal of Economics & Sociology*, 75(4), 862–903. <https://doi.org/10.1111/ajes.12158>
- Simon, Julian L. 1981 *The Ultimate Resource* (Hardcover ed.). Princeton: Princeton University Press. ISBN 069109389X
- Vogt, William 1948 *Road to Survival*. US: William Sloane Associates.
- Whittington, Richard – Regné, Patrick – Johnson, Gerry – Scholes, Kevin. 2012. *Exploring Strategy*, 12th edition. UK: Pearson.